GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA AN'ANAVIY QADRIYATLAR TRANSFORMATSIYASI: ADABIY VA FALSAFIY TAHLIL

Ilmiy rahbar: Ahmadjanova Muazzam Islomjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti o'qituvchisi(PhD)
Ismonjonova Madinabonu Ulug'bek qizi
Namangan davlat pedagogika instituti ijtimoiy fanlar fakulteti o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

Annotatsiya

Maqolada globalizatsiya sharoitida an'anaviy qadriyatlarning o'zgarishi adabiy va falsafiy jihatdan tahlil qilinadi hamda ularni saqlash masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Globalizatsiya, qadriyatlar, transformatsiya, ma'naviyat, adabiyot, falsafa, identitet.

Аннотация

В статье анализируются изменения традиционных ценностей в контексте глобализации с литературно-философской точки зрения и освещаются вопросы их сохранения.

Ключевые слова

Глобализация, ценности, трансформация, духовность, литература, философия, идентичность.

Abstract

The article analyzes the changes in traditional values in the context of globalization from a literary and philosophical perspective and highlights the issues of their preservation.

Keywords: Globalization, values, transformation, spirituality, literature, philosophy, identity.

Bugungi kunda globalizatsiya jarayoni jamiyat taraqqiyotining muhim

omillaridan biriga aylangan. U nafaqat iqtisodiy va siyosiy tizimlarga, balki insoniyatning ma’naviy hayotiga ham chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, an’anaviy qadriyatlar tizimi global o‘zgarishlar ta’sirida yangicha shakllanmoqda. Globalizatsiya jarayoni madaniyatlar o‘rtasidagi chegaralarni qisqartirib, ularning o‘zaro ta’sirini kuchaytiradi.1

Globalizatsiya — bu dunyo miqyosida iqtisodiy, siyosiy va madaniy integratsiyaning kuchayishidir. Ushbu jarayon natijasida milliy qadriyatlar tizimi ham o‘zgarishga uchraydi. Z. Bauman globalizatsiyani “Inson hayotiga bevosita ta’sir qiluvchi murakkab ijtimoiy jarayon” sifatida izohlaydi .2 An’anaviy qadriyatlar esa jamiyatning tarixiy tajribasi, urf-odatlari va ma’naviy merosiga asoslanadi. I.A. Karimov ta’kidlaganidek, ma’naviyat insonni yuksaltiruvchi asosiy kuchdir 3

Globalizatsiya ta’sirida qadriyatlar o’zgaradi, ya’ni individualizm kuchayadi — jamiyatdan ko‘ra shaxs manfaatlari ustun bo‘lib boradi. Bu holat A. Toffler tomonidan “uchinchi to‘lqin” davrining asosiy belgilaridan biri sifatida ko‘rsatilgan 4. Ommaviy madaniyat kengayadi — global madaniyat milliy madaniyatga ta’sir qiladi. S. Huntington bu jarayonni sivilizatsiyalar o‘rtasidagi ziddiyatlar bilan bog‘laydi 5. Axborot texnologiyalari ta’siri ortadi — internet orqali yangi qadriyatlar tez tarqaladi. Bu qadriyatlar transformatsiyasining asosiy yo’nalishlari hisoblanadi.

1 Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.

2 Toffler A. Uchinchi to‘lqin. Toshkent, 2000.

3 Huntington S. Sivilizatsiyalar to‘qnashuvi. Toshkent, 2007.

4 Giddens A. Globalizatsiya va zamonaviylik. London, 1990.

5 Bauman Z. Globalizatsiya: insoniy oqibatlar. Cambridge, 1998.

Adabiyot jamiyatdagi ma’naviy o‘zgarishlarning aksidir. Zamonaviy adabiyotda globalizatsiya sharoitidagi insonning ichki kechinmalari keng yoritilmoqda. D. Quronov adabiyotni “inson ruhiyati va jamiyat o‘rtasidagi ko‘prik” deb ta’riflaydi [6]

Bugungi adabiyot qahramonlari ko‘pincha an’anaviy qadriyatlar va zamonaviy hayot tarzi o‘rtasida tanlov qilishga majbur bo‘ladi. Bu esa asarlarda ichki konflikt, identitet izlanishi va ma’naviy inqiroz muammolarini yuzaga keltiradi.

Falsafiy nuqtai nazardan qaraganda, qadriyatlar transformatsiyasi inson tafakkuridagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq. Postmodernizm global haqiqatning yagona emasligini ta’kidlaydi (Bauman, 1998)[2]. Shu sababli qadriyatlar nisbiy tus ola boshlaydi. Shuningdek, ekzistensializm inson erkinligini va tanlov mas’uliyatini asosiy o‘ringa qo‘yadi. Bu esa global jamiyatda shaxsning o‘z qadriyatlarini mustaqil tanlashiga olib keladi.

Globalizatsiya ta’sirida milliy o’zlikning zaiflashuvi, ma’naviy bo’shliq va madaniy begonalashuv kabi muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Biroq, bu muammolarni bartaraf etish mumkin. I.A. Karimov milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va rivojlantirish zarurligini alohida ta’kidlaydi (Karimov, 2008)[3]. Shu bois, milliy madaniyatni zamonaviy shaklda rivojlantirish, yoshlar tarbiyasida ma’naviyatni kuchaytirish va adabiyot va san’at orqali qadriyatlarni targ‘ib qilish muhim ahamiyatga ega.

Globalizatsiya an’anaviy qadriyatlarni yo‘q qilmaydi, balki ularni yangi shaklda qayta tiklaydi. Eng muhim vazifa — milliy qadriyatlarni saqlagan holda global jarayonlarga moslashishdir. Globalizatsiya sharoitida ma’naviy barqarorlikni ta’minlash jamiyat taraqqiyotining asosiy omilidir (Giddens, 1990)[1].

Foydalanilgan adabiyotlar:

Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.

Toffler A. Uchinchi to‘lqin. Toshkent, 2000.

Huntington S. Sivilizatsiyalar to‘qnashuvi. Toshkent, 2007.

6 Quronov D. Adabiyot nazariyasi. Toshkent, 2010.

Giddens A. Globalizatsiya va zamonaviylik. London, 1990.

Bauman Z. Globalizatsiya: insoniy oqibatlar. Cambridge, 1998.

Quronov D. Adabiyot nazariyasi. Toshkent, 2010.